

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Reykjavík, 2. desember 2014.

Velferðarráðuneytið
Hafnarhúsinu við Tryggvagötu,
101 Reykjavík

Athugasemdir Mannréttindaskrifstofu Íslands; drög að lagafrumvarpi um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni

Mannréttindaskrifstofa Íslands (MRSÍ) hefur ákveðið að taka ofangreind drög til umsagnar. MRSÍ telur frumvarpið vel unnið og að það taki á mörgum af þeim álitenum sem snerta staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni.

MRSÍ telur þó að ekki hafi farið fram nægilega mikil og heildstæð umræða um staðgöngumæðrun í samfélaginu áður en ráðist var í það að skipa starfshóp sem ætlað var að semja frumvarp sem heimilar hana. MRSÍ telur ekki að samfélagsleg sátt ríki um málið eins og staðan er í dag og þörf sé á mun meiri umræðu um þau siðfræðilegu, lagalegu sem og samfélagslegu álitamál sem tengjast staðgöngumæðrun.

MRSÍ gerir eftirfarandi athugasemdir við frumvarpsdrögin;

- **Sérfræðiráðgjöf;** í frumvarpinu er gert ráð fyrir því að allir aðilar sem koma að staðgöngumæðrun fái viðtæka ráðgjöf sérfræðinga á öllum stigum ferlisins; þ.e. áður en leyfi er veitt til staðgöngumæðrunar, á meðan meðgöngu stendur og eftir fæðingu barns. Einnig er kveðið á um ráðgjöf og stuðning til barns sem fætt er af staðgöngumóður vegna beiðni þess um aðgang að upplýsingum um uppruna sinn. MRSÍ telur slíka ráðgjöf nauðsynlega en enn fremur er nauðsynlegt að sett verði reglugerð um framkvæmd hennar og að fulls jafnræðis verði gætt hvað varðar þá einstaklinga sem ráðgjöfina eiga að fá. Verður ráðgjöfin að vera í boði víðs vegar um landið eða þá að aðilum, sem ekki búa í nágrenni við þann stað þar sem ráðgjöfin verður veitt, verði gert kleift að sækja hana án mikils tilkostnaðar hvort sem það er kostnaður vegna vinnutaps eða ferðkostnaður.
- **Foreldrastaða barns sem fætt er samkvæmt erlendum lögum um staðgöngumæðrun;** í 25. gr. frumvarpsins er opnað fyrir það að nefnd um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni úrskurði um foreldrastöðu barns sem komið er með hingað til lands fætt skv. erlendum lögum um staðgöngumæðrun. Í ákvæðinu segir að nefndin synji um staðfestingu gangi hún í berhögg við grunnreglur íslensks réttar en ekki er nánar fjallað um hvaða grunnreglur það eru. Er mikilvægt að í athugasemdum með frumvarpinu verði fjallað nánar um hvernig nefndin á að ákvarða í slíkum málum, sem og í reglugerð um störf nefndarinnar. MRSÍ telur ákvæðið afar varasamt þar sem að með því sé opnað á möguleikann til þess að sækja sér þjónustu staðgöngumæðra erlendis og þrátt fyrir varnagla um að hér verði þá aðeins um að ræða ferli staðgöngumæðrunar sem sé sambærilegt því sem heimilað sé hér á landi, þá telur MRSÍ að erfitt yrði að fylgja því eftir. Bendir MRSÍ því til stuðnings á að skv. íslenskum lögum eiga hagsmunir barnsins ávallt að vera hafðir að leiðarljósi í öllum ákvörðunum sem varða það og því verður erfitt að neita um staðfestingu á foreldrastöðu barns sem fætt hefur verið af staðgöngumóður sem t.d. hefur ekki neinar forsendur til þess að hugsa um barnið eða ef barnið hefur nú þegar verið með „foreldrum“ sínum í

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

nokkra mánuði og myndað tengsl. Erfitt getur verið að rökstyðja ákvörðun, byggða á hagsmunum barnsins, um að taka barn úr slíkum aðstæðum og setja í fóstur hjá öðrum aðilum.

MRSÍ telur, að þrátt fyrir ákvæði um sektir vegna staðgöngumæðrunar yfir landamæri sem uppfylli ekki skilyrði þeirra laga sem hér gildi, þá eru líkur á að fælingarmáttur slíkrar sektar verði lítill, því kostnaður við aðrar leiðir sem í boði eru s.s. ættleiðingu og frjósemisaðgerðir getur verið afar hár og jafnvel mun hærri en sú upphæð sem lögð er til í 33. gr. frumvarpsdraganna.

- **Staðgöngumæðrun yfir landamæri** - í 32. gr. frumvarpsdraganna segir að það sé óheimilt að leita eftir eða nýta sér staðgöngumæðrun í útlöndum sem uppfyllir ekki skilyrði laganna. MRSÍ bendir á að það þarf að vera skýrt hver ber ábyrgð á framfylgd og eftirliti með þessu ákvæði sem og hvernig á að meta hvort staðgöngumæðrun erlendis standist skilyrði laganna. MRSÍ telur að erfitt geti verið að ganga úr skugga um hver sé raunveruleg staða og framkvæmd þessara mála í hverju landi fyrir sig því mögulega er ekki nóg að skoða lagaramma landsins heldur verður að skoða hver raunveruleg framkvæmd er. Með heimsvæðingunni hafa nýir markaðir opnast fyrir konur þar sem þær í mörgum tilfellum starfa við bág kjör og óviðunandi aðstæður á hinum óopinbera vinnumarkaði þar sem lítið eftirlit er viðhaft og takmarkað öryggi tryggt. Þar með eru þær óvarðar fyrir hvers konar ofbeldi og hagnýtingu. Þrátt fyrir að með frumvarpinu sé aðeins verið að leggja til að staðgöngumæðrun verði leyfði í velgjörðarskyni verður að hafa í huga að óprúttnir aðilar finna ólíklegustu leiðir til þess að hagnýta sér neyð annarra. Því verður að vanda vel til verka og tryggja að eftirlit verði virkt og öflugt því að alltaf er möguleiki á því að undirliggjandi þvinganir eða aðrar ástæður standi á bak við loforð konu um staðgöngumæðrun. Ákvörðun í þessum málum verður að taka mið af mannlegri reisn.
- **Málsmeðferð o.f.l.** í tillögum að breytingum á barnalögum kemur fram að við málsmeðferð dómsmála vegna yfirfærslu á foreldrastöðu eigi málskostnaður barns að vera greiddur úr ríkissjóði. MRSÍ veltir fyrir sér hvort ástæða sé til að skoða málskostnað annarra aðila s.s. staðgöngumóður og hvort tilefni sé til að fjalla um slíkt í gagnkvæmri viljayfirlýsingu staðgöngumóður og væntanlegra foreldra.

Virðingarfyllst,
f.h. Mannréttindaskrifstofu Íslands

Jóna Aðalheiður Pálmadóttir, lögfræðingur